

(2004) Sme. Máj.

K diskusii o SAV

(Odpovede na otázky redaktorky denníka Sme.)

1. Pracovali ste v zahraničí, ja viem o Parízi, chcela by som sa spýtať, ako to funguje vo Francúzsku? Majú institúciu podobnú nasej sav? Patri pod školstvo alebo je samostatná?

Odvolaám sa na svoje články o vede a vzdelanosti, ktoré Váš denník SME uverejnil v roku 2001. V jednom z nich som konštatoval to, čo môže byť odpoveďou na Vašu otázku. Slovensko je malá krajina. Nemôžeme mať všetky inštitúcie, aké majú USA alebo Nemecko, ibaže v úmerne menšom meradle – v oblasti sociálnych inštitúcií neplatia lineárne závislosti. Slovensko (5,4 miliónov obyvateľov) by sa malo porovnávať s krajinami zrovnateľnej veľkosti, Dánskom (5,3), Fínskom (5,2), trochu menším Írskom (3,7) alebo trochu väčším Švajčiarskom (7,3). V uvedených štátoch sa základná veda pestuje iba na univerzitách. Vo Francúzsku časť peňazí na základný výskum dostáva okrem univerzít aj Centrum štátneho výskumu (CNRS), ktoré sa niekedy prirovnáva k našej akadémii. CNRS má však svoje pracoviská poväčšine asociované s univerzitami a v jeho laboratóriách, často umiestnených v areáloch univerzít, či priamo spojených s univerzitnými katedrami, pracujú a získavajú vzdelanie vysokoškolskí študenti všetkých ročníkov, nielen doktorandi. Vo Francúzsku, tak ako bežne inde vo svete, je akadémia vied učenou spoločnosťou, nie komplexom výskumných ústavov.

2. Podľa vas potrebujeme sav v takej podobe ako funguje dnes? Co by mala zmeniť?

SAV bola zriadená za komunizmu a kopirovala sovietsky vzor. Patril som k tým, čo po páde komunizmu presadzovali, aby akadémia bola zaradená do systému vysokého školstva. Keby sa SAV bola premenila na jednu alebo niekoľko nových univerzít, študenti by boli mohli dostávať vzdelanie od vysoko kvalifikovaných odborníkov, ktorých SAV mala. Vďaka tomu učitelia na existujúcich univerzitách by boli bývali odľahčení od prílišného pedagogického zaťaženia a mohli by sa viac venovať vedeckému výskumu. Najmä však by nebolo vzniklo toľko nových, až na malé výnimky nekvalitných univerzít (podľa profesora M. Urbana má Slovensko po Grónsku na svete najviac univerzít v prepočte na počet obyvateľov), kde sa v podstate vedecký výskum nerobí a tým aj vysokoškolská výučba má nízku úroveň. Keďže som pracoval v akadémii i na univerzite, potvrdil som si názor, ktorý sa dá nielen sociologicky, ekonomicky a psychologicky, ale priam biologicky zdôvodniť: základný vedecký výskum by mal byť neoddeliteľne zviazaný s vysokoškolskou výučbou. Naopak, výskumnú prácu veľmi skvalitňuje účasť študentov. Nie iba zásluhou ich pracovitosti, ale najmä pre ich zvedavosť, entuziazmus a prirodzene dané, aj keď nie nutne uvedomované a vyjadrované, odmietanie polovzdelanosti, poloprávd, rutiny a snobizmu. Aplikovaný výskum – to je iná kapitola. Nepatrí na univerzity. Mal by sa robiť v technických centrách, vybudovaných, manažovaných a financovaných súkromnými firmami (s prípadnou čiastočnou podporou štátu) v areáloch univerzít, ako sa to dnes stáva bežným vo svete. Pri diskusii o vzťahu univerzít a SAV bolo by zle, keby tento výskum ušiel našej pozornosti: podľa môjho názoru je dnes práve tzv. aplikovaný alebo cielený výskum najväčšou bolesťou našej vedy. Predstiera, že odpovedá na štátne objednávky, na štátne programy výskumu – vymyslené, pofidérne a riadené byrokrati celkom tak absurdne ako za komunistických čias. Či už sa pestuje v SAV, v rezortných výskumných ústavoch, alebo aj na univerzitách, predstavuje tento „výskum“ iba čiernu dieru, v ktorej sa neefektívne, ba zbytočne – a pritom

netransparentne – strácajú najväčšie finančné prostriedky, určené štátom na vedu. Práve preto, že do tejto diery tečú veľké sumy peňazí, na skutočný vedecký výskum ostáva iba malý zlomok a preto je u nás veda veľmi značne podfinancovaná.

3. Ma byt institucia ako sav konkurencie schopna?

SAV má vynikajúcich odborníkov. Mladí z nich však pracujú dnes z veľkej časti v zahraničí a najlepší z nich sa na Slovensko nevracajú. SAV je fakticky veľmi prestarnutá. To riešenie situácie zjednodušuje: SAV treba nechať dožiť a prirodzenou cestou vymrieť. A zároveň na univerzitách vytvoriť také podmienky, ktoré by pre mladých schopných ľudí boli zrovnateľné s tými, čo majú v zahraničí. V takom prípade sa schopná mladá začne zo sveta vracat' a dojde k regenerácii slovenskej vedy. O schopnosti konkurencie vo výskume akadémie s vysokými školami je ťažko hovoriť, ak do vedeckého výskumu akadémie tečie relatívne oveľa viac peňazí ako do vysokoškolského výskumu. Preto prvou legislatívnou podmienkou je naozaj jednotné financovanie základného vedeckého výskumu. Viem si tiež predstaviť, že by bolo zákonom určené, do tej doby kým akadémia spontánne neodumrie, navyše aj takéto pracovné zrovnoprávnenie akadémie a vysokých škôl: Tak ako súčasťou práce vysokoškolského učiteľa je vedľa bádania vyučovanie, zákon by určoval, že povinnou súčasťou pracovných povinností vedeckého pracovníka akadémie je komunikácia s verejnosťou, popularizačná činnosť v televízii a tlači, oboznamovanie širokej verejnosti s poznatkami súčasnej vedy a s jej kultúrnym významom.

dakujem

Ingrid Drozdikova